

Osvrt na implementaciju standarda Bazela II u poslovanje bankarskog sektora Srbije

UDK: 339.972:336.71(497.11)

Lidija Barjaktarović

lbarjaktaroviC@singidunum.ac.rs

Dejan Ječmenica

d.jecmenica@wiener.co.rs

Proces transformacije, je zahvatio i zahvata i razvijene i manje razvijene zemlje i sve oblasti privrednog i društvenog života. Shodno tome, transformacija je neminovnost i u bankarstvu, koja nije zaobišla ni našu zemlju. Tempo transformacije zavisi od nivoa razvijenosti same zemlje i dešavanja u svetskoj ekonomiji i politici. Dešavanja na svetskom finansijskom tržištu u protekloj deceniji, usmerena na uvećanje profita po svaku cenu (bez analize i uvažavanja prisutnih rizika), uzrokovali su svetsku ekonomsku krizu krajem 2007. godine. Što implicitno otežava proces transformacije bankarskog sektora u Srbiji, obzirom da isti zavisi od kreditne i razvojne sposobnosti svojih klijenata i društveno-političkih prilika u zemlji. Domaće banke su organizovane na savremen način, uređen po ugledu na EU i pravila Bazelskog sporazuma, i raspoložu elektronskom opremom i uglavnom profesionalnim kadrom. Jačanje konkurencije na domaćem tržištu će razlike između banaka (kao što su: visoke strukturne neravnoteže u pogledu finansijske snage i rezultata poslovanja, opšti nivo efikasnosti poslovanja je na niskom nivou) učiniti još vidljivijim, što proširuje prostor za ukupnjavanje domaćih banaka kroz proces spajanja, pripajanja i privatizacije, kao vidova bržeg kapitalnog jačanja, koji nose i druge prednosti organizacione i tehničko-tehnološke prirode, a olakšavaju put do ekonomičnijeg poslovanja i efikasnije upotrebe sredstava.

1. Uvod

Poslednja decenija prošloga i prve godine ovog veka protiču u znaku transformacije netržišnih privreda sveta u tržišne uslove privređivanja. Ovaj proces zahvatio je i zahvata i razvijene i manje razvijene zemlje i sve oblasti privrednog i društvenog života. Shodno tome, transformacija je neminovnost i u bankarstvu. Proces transformacije nije zaobišao ni našu zemlju. Tempo transformacije zavisi od nivoa razvijenosti same zemlje i dešavanja u svetskoj ekonomiji i politici.

Nespremnost učesnika, na svetskim finansijskim tržištima, na neočekivane gubitke u prethodnom veku, uticala da se mnogo sistematičnije i ozbiljnije pristupi upravljanju rizikom u finansijskom poslovanju. Institucionalizovano se prišlo rešavanju problema, i najviše se otišlo u razvoju upravljanja rizikom u bankarstvu, gde je Bazelski komitet formulisao **opšte standarde i smernice supervizije, i predlaže primere najbolje bankarske prakse** u očekivanju da će zakonodavni organi u pojedinačnim zemljama preuzeti mere za njihovu implementaciju tako da najbolje odgovaraju specifičnostima domicilnog sistema. Na ovaj način, Komitet podstiče da sve zemlje članice poštuju opšte principe i standarde poslovanja bez direktnog pokušaja harmonizacije tehnika koje koriste nadzorni organi. *Tek nakon usvajanja u nacionalnim zakonodavstvima, preporuke Bazelskog komiteta postaju obavezujuće i pravosnažne za zemlje koje su odlučile da ih implementiraju.*

Odluke koje donosi Komitet predstavljaju obavezivanje i mnogih drugih država van okvira zemalja G-10, s obzirom da se u njemu nalaze i predstavnici drugih država. Ove odluke se odnose na različite finansijske oblasti, s tim što se jedna od najvažnijih oblasti odnosi na **usaglašavanje razlika koje postoje u međunarodnim okvirima supervizije** s ciljem da se ostvari primena dva osnovna principa: **da ni jedna međunarodno aktivna banka ne može da izbegne superviziju i da proces nadzora bude adekvatan.**

1988. godine Komitet je odlučio da uvede sistem za merenje adekvatnosti kapitala, popularan kao Bazelski sporazum I. Na osnovu iscrpne saradnje sa bankama i drugim finansijskim institucijama, 26. juna 2004. godine Komitet je objavio novi sporazum o kapitalu, poznat kao Bazel II. Revidiran sporazum o kapitalu, opšte prihvaćen i poznat kao Bazel II, je zvanično usvojen 26. juna 2004. godine od strane članova Komiteta. Cilj je bio da se Bazel II prihvati u nacionalnim zakonodavstvima do kraja 2006. godine, do kada se planira i paralelna primena postojećeg i novog sporazuma o kapitalu. Takođe, je plan je bio da se od kraja 2007. godine implementiraju najnapredniji pristupi za merenje potrebnog nivoa kapitala. Ovaj dokument predstavlja **novi set standarda za utvrđivanje minimalne kapitalne adekvatnosti za banke.** Održavanje adekvatnog nivoa kapitala promovise opštu sigurnost u bankarski sistem.

Bazel II predstavlja nadogradnju na sporazum iz 1988. godine u toliko što preuzima osnovu infrastrukturu za izračunavanje nivoa potrebnog kapitala, ali tako što povećava osetljivost na rizike kojima je banka izložena. Ovo se prvenstveno postiže kroz *bliže usaglašavanje kapitalnih zahteva sa rizikom od gubitaka po pojedinačnom plasmanu i kroz uvođenje novog zahteva za izdvajanjem kapitala za izloženost riziku koji je prouzrokovan nedostacima u svakodnevnim operacijama banke (operativni rizik)*. Pored ovoga, osnovna novina Bazela II odnosi se na uvođenje *novih aktivnosti* koje se nadovezuju na zahtev za minimalnim nivoom kapitala a to su: **funkcija nadzora (supervizije) i tržišne discipline**, kojima se *podstiče unapređenje upravljanja rizikom*.

Možemo zaključiti da je osnovni razlog za uvođenje novog sporazuma o kapitalu u potrebi za većom fleksibilnošću i osetljivošću na rizik. Novi Bazelski sporazum obuhvata tri međusobno povezana stuba, koji zajedno treba da doprinesu povećanju sveopšte stabilnosti i sigurnosti finansijskih sistema. Pri tome prvi stub ima zadatak da značajno poboljša metodologiju za utvrđivanje minimalne adekvatnosti kapitala, dok drugi i treći stub predstavljaju inovacije u procesu supervizije rada banaka.

Prvi stub: Zahtev za minimalnim iznosom kapitala, koji uključuje kreditni, tržišni i operativni rizik. Prvi stub novog Bazelskog sporazuma definiše načine za utvrđivanje minimalnog iznosa kapitala tako što svakoj pojedinačnoj banci daje mogućnost da taj iznos prilagodi stvarnom nivou rizika od ekonomskih gubitaka kojem je banka izložena. Koeficijent adekvatnosti kapitala ne sme biti manji od 8%. **Drugi stub: Proces supervizijskog pregleda**, koji postavlja okvire za nadzornu funkciju bankarskog sistema. Prema novom Bazelskom sporazumu proces nadzora ili supervizijskog pregleda zasniva se na seriji smernica koje ukazuju na neophodnost da banke procenjuju svoju adekvatnost kapitala u odnosu na sveukupne rizike kojima su izložene, kao i na potrebu da nadzorni organi vrše pregled tih procesa i sprovode određene mere kao odgovor na adekvatnost metoda procene. To znači da proces supervizijskog pregleda nije usmeren samo na obezbeđivanje adekvatnosti kapitala kojom se osigurava preuzimanje rizika od strane banke, već i na motivisanje banaka da razvijaju i koriste savršenije tehnike u procesu upravljanja rizikom banke. **Treći stub: Tržišna disciplina**, koja predstavlja okvir za javno publikovanje poslovnih podataka banaka.

U principu, podaci koje će banka da obelodani trebalo bi da budu konzistentni sa načinom na koji menadž-

ment banke procenjuje i upravlja svojim rizikom. Obelodanjivanje određenog seta poslovnih podataka trebalo bi da obezbedi efikasnije informisanje javnosti o vrstama i obimu rizika kojima je banka izložena, i omogućiti usaglašenost i jasnu osnovu za upoređivanje, koja će rezultirati u naprednijem sistemu upravljanja rizikom i većoj sigurnosti na finansijskom tržištu.

Paralelno u EU teku aktivnosti na **čvršćoj implementaciji Bazela II i zaokruživanju jedinstvenog tržišta finansijskih usluga** (ključni faktor u razvoju i modernizaciji celokupnog finansijskog sistema i privrede EU kao celine) prvenstveno putem unifikacije pravnih pravila. Zajedničko tržište EU teži afirmisanju i dovršenju četiri velike slobode: sloboda kretanja lica, roba, usluga i kapitala. Četvrta sloboda je u najmanjoj meri zaokružena te je poslednjih godina bila u fokusu evropskih institucija. Integracija finansijskih tržišta je ključni faktor u razvoju i modernizaciji celokupnog finansijskog sistema i privrede kao celine. Uvažavajući činjenicu da sektor finansijskih usluga posluje novcem svojih klijenata, a ne sopstvenim prvo se krenulo sa regulisanjem poslovanja banaka, a potom drugih finansijskih institucija.¹ Bitno je naglasiti da još uvek nije postignut dovoljan sistem unifikacije i integracije evropskih finansijskih tržišta. Članice EU bi trebalo da do kraja novembra 2010. godine stvore jedinstveno platno područje (Single Payment Area). Trenutno članice EU rade na harmonizaciji propisa vezanih za kretanje kapitala, odgovarajuće finansijske strukture, poreski tretman, politiku konkurencije, politiku zaštite potrošača, i u oblasti plaćanja (kliring i saldiranje). Članice EU su donele 42 zakonodavne mere i različite različite direktive. Najznačajnija je MiFID direktiva (Markets in Financial Instruments Directive) kojom se menja postojeća Investment Services Directive i omogućava firmama koje su registrovane u jednoj državi članici da nesmetano obavljaju delatnost u celoj EU – tzv. single passport. **EU utvrđuje samo minimalni okvir oko koga postoji konsenzus, a na državama članicama je da svojim propisima podrobnije urede datu oblast.**

2. Bankarsko tržište Republike Srbije

Prepoznatljivost razvoja bankarskog tržišta u Srbiji u prethodnom periodu, jeste zavisnost i uslovljenost društveno-političkom situacijom i ekonomskim promenama u zemlji. Takođe, jedinstvena karakteristika za celokupan period razvoja bankarskog tržišta u ze-

¹ Direktive, kao najvažniji dokumenti EU, pri harmonizaciji zakonodavstva, su bazirane na Bazelu II.

mlji, jeste, da su banke i kredit opstale kao nezamenljiv subjekat finansijskog i privrednog sistema.

Period tranzicije u Republici Srbiji počinje 1992. godine, ali se najznačajnije promene dešavaju posle političkih promena 2000. godine, kada se stvaraju uslovi za dolazak stranih investitora. Počinje tranzicioni period u razvoju države, koji podrazumeva različite turbulencije. Najbrži rast doživljava bankarski sektor. Zakonska regulativa ide u pravcu podrške razvoja domaćeg bankarstva i prilagođavanja savremenim trendovima.

Transformacija je permanentan proces koji ima za cilj da prevede privredne subjekte iz sistema državno-planske regulative u sistem tržišnog, odnosno korporativnog upravljanja i poslovanja.² U suštini transformacije su promene u načinu razmišljanja, poslovnog ponašanja, odlučivanja i delovanja svih subjekata privrednog i društvenog života. Transformacija banaka, podrazumeva promene u svojinskim odnosima, načinu organizovanja, upravljanja, finansijama, ljudskim resursima i praćenju savremenih tehnologija. Sve te promene imaju za cilj efikasnije poslovanje, stvaranje kvalitetnog bankarskog proizvoda, zadovoljavanje potreba, zahteva i želja savremenih korisnika bankarskih usluga, podizanje nivoa usluge/proizvoda, a samim tim i ostvarivanje većeg profita.

Proces transformacije je kompletan i ima smisla ako se sprovedu svi njeni delovi tj. vlasnička, upravljačka, organizaciona, tehnološka, finansijska i kadrovska transformacija. Samo transformacija sprovedena u svim svojim segmentima, doprineće bržem razvoju tržišne privrede i povećati nivo konkurencije.

Kada se govori o transformaciji domaćeg bankarskog sistema podrazumeva se njegova sanacija, ulazak inostranog kapitala i razvoj finansijskih tržišta. To znači: vođenje restriktivne monetarne politike od strane centralne banke, povećanje stepena samostalnosti centralne banke, uvođenje čvrstog budžetskog ograničenja u trošenju države, sanacija bankarskog sistema i privatizacija banaka, otvaranje za ulazak inostranih banaka i drugih finansijskih institucija i uvođenje čvrstog budžetskog ograničenja kod kompanija.

Opređenost za tržišnu orijentisanost podrazumeva poboljšanje menadžment funkcije na nivou banaka, koja doprinosi adekvatnoj analizi kredita i rizika, uvođenju kvalitetne interne kontrole, adekvatnom vođenju i praćenju aktive i pasive banaka. Predmetni proces teče paralelno sa procesom razvoja finansijskih tržišta zemalja u tranziciji.

Trenutno u Srbiji posluje 34 banke od čega je 20 banaka u stranom vlasništvu odnosno učestvuju sa 76% u ukupnoj bilansnoj sumi odnosno sa 60% u ukupnom kapitalu bankarskog sektora.³

Na domaćem bankarskom tržištu je prisutan izuzetno visok nivo konkurencije. Prvih pet banaka (u pogledu bilansne sume i plasiranih kredita) poseduje 46% tržišnog učešća (npr. u Hrvatskoj prve dve banke poseduju toliki procenat učešća), dok prvih dvanaest banaka poseduje 69% tržišnog učešća. Dve prvoplasirane banke poseduju preko 10% tržišnog učešća.

Početkom 2000. godine u našoj zemlji je poslovalo 108 banaka, što govori da se broj banaka smanjuje i da će isti trend biti nastavljen u budućnosti. S jedne strane, država vrši integraciju banaka koje su u državnom vlasništvu (sa ciljem da stvori razvojnu banku), dok s druge strane dolazi do preuzimanja banaka, u privatnom vlasništvu, kako na lokalnom tako i na regionalnom nivou. Bitno je naglasiti da je većina stranih banaka dolaskom u Srbiju nagovestila da želi da osvoji minimum 10% tržišnog učešća, što se u trenutnim okvirima za one koji su malo kasnije došli može ostvariti samo kupovinom druge domaće banke, ali ne i organskim rastom.

Bankarski sektor Srbije beleži pozitivan finansijski rezultat do kraja 2008. godine (usporeni rast profita počinje u poslednjem kvartalu 2008. godine obzirom na to da se u Srbiji od oktobra meseca 2008. godine počinju prelivati i osećati efekti svetske ekonomske krize; za prvih devet meseci 2009. godine 9 banaka je iskazalo dobitak). Dobit bankarskog sektora je iznosila 34,9 milijardi dinara (8 banaka je poslovalo sa gubitkom).

Domaće banke su dobro kapitalizovane, što je omogućilo da se uz proaktivne mere NBS spremno dočekaju prvi i drugi talas svetske ekonomske krize. Ukupan kapital bankarskog sektora na dan 31.12.2008. je

² U svetlu aktuelne svetske krize razvijene zemlje sveta, pre svega SAD i EU, kreću u proces podržavljenja banaka odnosno prevode banke iz privatne svojine u državno-plansku (oživljava se Marksov stav u „Kapitalu“ o putu u komunizam), kako bi spasili banke i sačuvali poverenje klijenata u bankarski sistem prevashodno zbog gubljenja stroge podele na investiciono i komercijalno bankarstvo (prevashodno rukovođenje u poslu visokim prinosima bez sagledavanja efekata potencijalnih rizika).

S druge strane problemi sa kojima se susreću banke u državno-planskoj privredi jeste efikasnost upotrebe finansijskih sredstava, problematika obezbeđenja izvora finansiranja, i nagomilani problemi gubici i dubioze.

³ Izvor: web site Udruženja banaka Srbije i Narodne banke Srbije.

iznosio 4.879 miliona eura. Koeficijent adekvatnosti kapitala je 23% na dan 31.12.2008. Ukoliko bi se izvršio prepračun koeficijenta u skladu sa Bazelom II, iznosio bi 19% (prema proračunu NBS), što je znatno više od zemalja EU (u proseku 8%-10%) i okruženja (oko 15%).

Takođe, je u prethodnoj godini bio visok stepen naplate plasiranih kredita. Tokom 2008. godine stepen nenaplate potraživanja u segmentu stanovništva je iznosio 1,5%, dok je stepen nenaplate potraživanja u segmentu pravnih lica iznosio 6,3%.

Trebalo bi imati u vidu da su se u prethodnom periodu poslovne banke najviše igrale sa nivoom rezervacija u smislu da su ih otpuštale, kako bi prikazale što bolji poslovni rezultat (od 31.12.2006.). Takođe, nivo rezervacija nam ukazuje da banke ili nisu adekvatno klasifikovale svoje plasmane ili nisu primenile odgovarajući procenat rezervacije po konkretnom plasmanu.

Domaće banke ostvaruju izuzetno visoke zarade iz repo-poslova (čak 30% plasmana banaka se nalazi u ovim poslovima), što ukazuje na njihovu isključivu orijentaciju ka zaradi (s obzirom na to da plasmani klijentima nose manje prinose i veće rizike) i sebičnost.

Istovremeno, je visok nivo prekograničnih (cross border) kredita odobren direktno domaćim pravnim licima preko centrala domaćih banaka sa stranim kapitalom ili posebno osnovanih investicionih fondova u zemljama sa kojim Srbija ima potpisan sporazum o izbegavanju dvostrukog oporezivanja. Na dan 31.12.2008. godine preduzeća su akumulirala iznos spoljnog duga od oko 11,5 milijardi eura, što predstavlja rast od 350% za period od tri godine (40% plasiranih cross border kredita je išlo preko dve poslovne banke).⁴

Bitno je napomenuti da nivo rasta plasiranih stambenih kredita u odnosu na rast domaćeg društvenog bruto proizvoda (2,9%) ukazuje da na to se Srbija nalazi u ranoj fazi tranzicije finansijskog sektora (s obzirom na to da ovaj pokazatelj u zemljama EU iznosi u proseku 50%).⁵

Važno je naglasiti da su domaće banke organizovane na savremen način, uređen po ugledu na EU i pravila Bazelskog sporazuma, i raspoložu elektronskom opreom i uglavnom profesionalnim kadrom.

Problemi sa kojima se susreću **domaće banake** su: neefikasno upravljanje, kvalitet menadžment tima i liderstvo, poznavanje procesa i bankarske tehnologije, neophodna dodatna znanja iz menadžmenta i povećanje stepena rizika.

Ključni problemi za efikasno upravljanje domaćim bankama su: sposobnost upravljanja promenama, strateško planiranje i strateški menadžment pristup, fleksibilna organizaciona struktura i snažna marketing orijentacija.

U 2009. godini nivo kredita u korišćenju lagano raste, i u segmentu stanovništva i u segmentu privrede, zahvaljujući stimulativnim i proaktivnim merama NBS da podrži kreditnu aktivnost banaka i relaksira korisnike kredita koji su došli u problem otplate kredita. Međutim, i privreda i stanovništvo se suočavaju sa:

1. smanjenom likvidnošću, kao rezultat načina finansiranja u prethodnim godinama (što će rezultirati otežanim servisiranjem obaveza ka bankama i poslovnim partnerima). U uslovima smanjenje likvidnosti realnog sektora (kao rezultat: smanjene domaće i inostrane tražnje, problema u naplati potraživanja, manje dostupnosti novih izvora finansiranja, ali i neadekvantne strukture finansiranja u prethodnim godinama) servisiranje obaveza tokom 2009. biće uslovljeno potencijalom preduzeća da zanovi svoje kredite odnosno spremnošću stranih kreditora da zadrže svoju izloženost prema Srbiji, a zavisiće i od efekata finansijske podrške države i međunarodnih finansijskih institucija (kao što su: Bečka inicijativa, kreditni aranžman sa MMF-om, podrška Vlade privredi Srbije obezbeđivanjem subvencionisane kreditne linije za ublažavanje efekata svetske finansijske krize u iznosu od 122 milijarde dinara, itd.). Trebalo bi imati u vidu da su pre svetske ekonomske krize, banke bile stabilan izvor finansiranja preduzeća.⁶

⁴ Izvor: web site Narodne banke Srbije i Bankarstvo, specijalno izdanje br. 3. – Sprsko bankarstvo 2008., Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2009.

⁵ Izvor: Wolf&McGill, Serbia Real Estate Market Projections, Belgrade, March 2008.

⁶ Do 07. aprila 2009. godine je odobreno oko 170 miliona eura kredita subvencionisanih kredita. Banca Intesa a.d. Beograd je bila lider i plasirala u prvom kvartalu 2009. godine 112miliona eura kredita iz subvencionisane linije (najveći deo je bio refinans sopstvenog portfolija). Uspešno ju je sledila Komercijalna banka a.d. Beograd. Trebalo bi imati u vidu da je kreditni aranžman sa MMF-om zaključen na tri godine, a otplada je predviđena odjednom na kraju perioda korišćenja kredita. Postavlja se pitanja iz kojih će to izvora Republika Srbija vratiti.

2. povećanim valutnim (osnovni element tržišnog rizika), kamatnim i kreditnim rizikom, što utiče na otežano plaćanje obaveza i pogoršanje kvaliteta portfelja.⁷

Shodno tome, kvalitet aktive doživljava očekivano pogoršanje (neke banke su na dan 30.06.2009. čak četiri puta povećale nivo rezervacija), a valutni indukovani kreditni rizik je i dalje osnovni rizik po stabilnost i bankarskog i realnog sektora. Takođe, se povećava značaj domaćeg tržišta novca. U prvom talasu krize, domaće poslovne banke su za očuvanje likvidnosti, iskoristile slobodna sredstva plasirana u repo kod Narodne banke Srbije.

Pokazatelji likvidnosti ukazuju da se isti kod najvećeg broja banaka nalazi između 1,5 i 2,5 što bi trebalo da potvrdi zadovoljavajući nivo likvidnosti.

Kretanje aktivnih i pasivnih kamatnih stopa je od oktobra 2008. godine bilo određeno i likvidnošću banaka. Problemi sa likvidnošću su povećali važnost domaćeg tržišta novca. Aktivne kamatne stope banaka su povećane zbog povećanja premije rizika, dok su pasivne stope i dalje u porastu.

Uvažavajući dešavanja na svetskom i domaćem finansijskom tržištu, banke bi trebalo u narednom periodu da se fokusiraju *na naplatu* svojih potraživanja (plasiranih kredita) *ili restrukturiranje plasmana* kod kojih postoji problem naplate, obzirom da docnja klijenata od početka godine raste (u segmentu pravnih lica iznosi 9,7% odnosno 3,9% u segmentu stanovništva na dan 30.11.09).⁸

Bitno je napomenuti da su efikasnost i ekonomičnost upotebe ukupno angažovanih sredstava na nezadovoljavajućem nivou (0,05% i 0,15%), a samim tim su i niske stope prinosa na sopstveni kapital i na ukupno angažovana sredstva (8,3% i 1,97%).

Opšti nivo efikasnosti poslovanja je na nižem nivou zbog postojanja visoke strukturne neravnoteže između banaka u pogledu finansijske snage i rezultata poslovanja. Jačanje konkurencije na domaćem tržištu će ove razlike učiniti još vidljivijim, što proširuje prostor za ukupnjavanje domaćih banaka kroz proces spajanja, pripajanja i privatizacije, kao vidova bržeg kapitalnog jačanja, koji nose i druge prednosti organizaci-

one i tehničko-tehnološke prirode, a olakšavaju put do ekonomičnijeg poslovanja i efikasnije upotrebe sredstava.

Dosadašnje iskustvo pokazuje da je država više pomagala bankama, a ne privredi. Subvencionisane kreditne linije banke su iskoristile za refinansiranje sopstvenih kredita pravnim licima. Banke su: se obezbedile da ne izvrše klasifikaciju plasmana u nižu kategoriju (i po tom osnovu povećaju nivo rezervacija), obezbedile povoljniju kreditnu liniju i za sebe (deo rizika prebacile na državu, troškovi kredita niži – za obaveznu rezervu i za marginu koju subvencionise država) i za klijenta (niža kamatna stopa novog kredita od prethodno korišćenog), zatvorile su postojeću kreditnu obavezu na vreme i problem naplate potraživanja prolognirale na sledeću kalendarsku godinu.

3. Zaključak

Narodna banka Srbije je krajem prvog kvartala 2008. godine objavila Nacionalnu strategiju prema Bazelskom sporazumu II. Osnovni ciljevi uvođenja **Bazel II** standarda u Srbiji su: dalje jačanje bankarskog sektora i finansijskog sistema, unapređenje procesa upravljanja rizicima u banakama i procesa supervizije zasnovanog na rizicima, jačanje transparentnosti i tržišne discipline, usklađivanje sa uslovima poslovanja na međunarodnom tržištu, harmonizacija sa propisima EU – Direktivama EU 48/2006 i 49/2006, i stvaranje jače veze između kapitalnih zahteva i izloženosti rizicima na nivou banke.

Operativni plan aktivnosti za uvođenje međunarodnih standarda iz oblasti prudencione supervizije banaka, definisan je na osnovu činjenice da su prethodnih godina stvarani neophodno makroekonomski uslovi za uvođenje ovih standarda (kao što su: liberalizacija finansijskog tržišta, stabilizacija finansijskog sistema, restrukturiranje bankarske industrije i njenog kapitala, jačanje supervizijske funkcije Narodne banke Srbije, uvođenje međunarodnih računodovstvenih standarda, itd.). Takođe, u prethodne tri godine, na zahtev Narodne banke Srbije, banke su počele da ispunjavaju određene kvalitativne kvalifikacione standarde, kao prvi korak u pripremi za primenu Bazelskog sporazuma II (npr. poboljšanje interne upravljačke strukture, jasno definisane strategije i politike za upravljanje rizikom, razvoj i unapređenje kulture upravljanja rizi-

⁷ Bankarski sektor u Srbiji, je zaključno sa 31.12.2008. godine, zadržao nizak pokazatelj deviznog rizika od 8% (što je znatno manje od 14,7% iz 2007. godine).

⁸ Izvor: web site Udruženje banaka Srbije

kom uključujući internu reviziju i complaince, razvoj efikasnog sistema monitoringa i internog izveštavanja). Uspešna realizacija prvog koraka omogućava kreiranje okvira za upravljanje rizikom u banci, i izbor i primenu modela za kalkulaciju ekonomskog kapitala, kao najvišoj tački u procesu upravljanja rizikom.

Operativnim su definisane dve faze implementacije Bazela II:

1. Potpuna harmonizacija regulative sa standardima iz Bazelskog sporazuma II do kraja 2009. godine,
2. **Primena standarda iz Bazelskog sporazuma II u praksi domaćih banaka od 01.01.2011. godine.**

Sagledavajući rezultate upitnika o primeni Bazelskog sporazuma II (od strane poslovnih banaka) u Srbiji, može se zaključiti da se javljaju sledeći problemi u implementaciji: visoki troškovi obuke kadrova i izgradnje informacionog sistema, unapređenje tehnologije, razvoj modela (uključujući odluku o najboljem pristupu u skladu sa rizičnim profilom same banke) i baza podataka (kvalitet baze podataka, vremenski period obuhvata, čuvanje istorijskih podataka, razumevanje podataka, razvoj sistema za izveštavanje), kao i nedostatak kadrova.⁹

Takođe, uvažavajući transparentnost procesa uvođenja Bazelskog sporazuma II u Srbiji, može se konstatovati da nema zvaničnih podataka o progresu prve fa-

ze Operativnog plana tj. da rokovi za donošenje i usvajanje zakonske regulative nisu ispoštovani tj. ne nalaze se ni nacrti za većinu propisa na sajtu Narodne banke Srbije. Takođe nema ni informacije da li je Narodna banka uspela da zaposli odgovarajuće kadrove na tematiku testiranja odgovarajućih modela za kvantifikaciju rizika u skladu sa Bazelom II i davanje rejtinga kreditnim agencijama. Stoga se postavlja pitanje da li ćemo uspeti da implementiramo standarde Bazelskog sporazuma II u domaću bankarsku praksu od 01.01.2011.

U narednom periodu bi trebalo zaokružiti korake neophodne da se Srbija integriše u jedinstveno tržište finansijskih usluga EU. **Vrlo je važno da budemo dosledni u implementaciji i primeni ukoliko želimo da budemo integrisani u jedinstveno tržište.** Trebalo bi imati u vidu da je integracija finansijskih tržišta ključni faktor u razvoju i modernizaciji celokupnog srpskog finansijskog sistema i privrede kao celine. Realno je očekivati da će se ovaj projekat sprovoditi u fazama i po dinamici determinisanim koracima za priključenje Srbije EU ali i EU Direktivama u oblasti finansija i bankarstva (pre svega Novim pravilima za prekogranična plaćanja – revidirana verzija pravila 256/2001). Trenutno nisu raspoložive informacije o samom projektu na sajtu Narodne banke Srbije.

I na kraju, trebalo bi konstatovati da na nivou sektora postoje visoke strukturne neravnoteže između banaka u pogledu finansijske snage i rezultata poslovanja, pa je opšti nivo efikasnosti poslovanja zbog toga na nižem nivou. Jačanje konkurencije na domaćem tržištu će ove razlike učiniti još vidljivijim, što **proširuje prostor za ukupnjavanje domaćih banaka kroz proces spajanja, pripajanja i privatizacije**, kao vidova bržeg

kapitalnog jačanja, koji nose i druge prednosti organizacione i tehničko-tehnološke prirode, a olakšavaju put do ekonomičnijeg poslovanja i efikasnije upotrebe sredstava.

Stoga je u Srbiji neophodno završiti započeti proces transformacije domaćih banaka. Takođe, bi trebalo **država da razmotri koje banke da će se spojiti u jednu razvojnu banku** (tri ili četiri banke), a koje će se prodati drugim domaćim ili stranim bankama u periodu od godinu dana.

LITERATURA

- [1] **Bankarstvo, specijalno izdanje br. 3. – Sprsko bankarstvo 2008.**, Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2009.
- [2] Barać, S., Stakić, B., **Osnovi ekonomije**, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 270 - 356, 2008.
- [3] Basel Committee on Banking Supervision: **International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards – A revised framework**, Bank for International Settlements, June 2004.
- [4] Barjaktarović, L., **Transformacija domaće banke u savremenu evropsku banku**, Univerzitet Singidunum, Beograd,, 2009.
- [5] **EU Directive 39/04**, Official Journal of EU, 30.04.2004.
- [6] **EU Directive 48/06**, Official Journal of EU, 30.06.2006.
- [7] Jović, Z., **Menadžment finansijskih institucija**, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008.
- [8] Hadžić, M., **Bankarstvo**, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008.
- [10] Wolf&McGill, **Serbia Real Estate Market Projections**, Belgrade, March 2008.
- [11] www.nbs.rs
- [12] www.ubs-asb.com

⁹ Izvor: web site Narodne banke Srbije